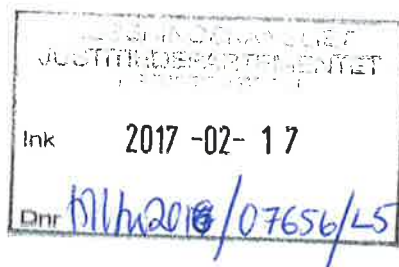

2017-02-23

Dnr. 515-16

Justitiedepartementet

103 33 Stockholm

Remissyttrande avseende betänkandet *Ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel och annat utnyttjande av utsatta personer* (SOU 2016:70)

Malmö tingsrätt har anmodats att yttra sig över rubricerat betänkande. Tingsrätten har granskat betänkandet utifrån sitt verksamhetsområde, vilket bland annat innebär att yttrandet inte berör de föreslagna förändringar som berör åklagarmyndighetens och polismyndighetens verksamhetsområde.

Med nämnda utgångspunkter vill tingsrätten lämna följande synpunkter.

Människohandel

Allmänt

Enligt tingsrättens mening torde de problem som identifierats i fråga om tillämpningen av straffbestämmelsen om människohandel i stor utsträckning bero på den grundläggande utformningen av bestämmelsen. Bestämmelsens centrala rekvisit utgörs av bl.a. helt vardagliga handlingar, som att transportera eller inhysa någon, som sedan ska kvalificeras genom dels ett subjektivt överskott, dels, när målsäganden är arton år eller äldre, genom förekomsten av ett delvis vagt formulerat otillbörligt medel. Såvitt tingsrätten kan bedöma kan ändringar av bestämmelsen, med behållande av denna grundläggande struktur, inte leda till annat än begränsade förändringar av rättstillämpningen.

Förtydligande av kravet på otillbörligt medel

Vad gäller bestämmelsen om människohandel föreslås i utredningen att första stycket i bestämmelsen ändras på så sätt att meningen "(...) genom olaga tvång, vilseledande, utnyttjande av någons utsatta belägenhet (...)" istället ska ha lydelsen "(...) med användande av ett otillbörligt medel, såsom olaga tvång, vilseledande, utnyttjande av någons utsatta belägenhet (...)".

I betänkandet anges att syftet med förändringen är att understryka att det för straffansvar är tillräckligt att ett otillbörligt medel använts för att vidta en handelsåtgärd. I domstolspraxis har, enligt utredningen, utöver kravet på att gärningsmannen ska ha använt ett otillbörligt medel, för fällande dom krävts att det ska ha funnits ett maktförhållande mellan gärningsmannen och brottsoffret på så sätt att brottsoffrets fria och verkliga vilja ska ha bemästrats av gärningsmannen. Utredningen anger att det krävs utbildning inom rättsväsendet för att förtydliga att det inte ska krävas ett maktförhållande utöver användandet av det otillbörliga medlet, men att utbildning inte är tillräckligt. Därför föreslås även en förändring av bestämmelsens ordalydelse.

För tingsrätten framgår det inte klart av betänkandet vilken förändring av rättstillämpningen som utredningen föreställer sig att den föreslagna lagändringen ska innebära. I vart fall kommer den åsyftade förändringen inte till uttryck på ett klart och tydligt sätt vid en jämförelse mellan den nuvarande och den föreslagna författningstexten. Man kan därför få intryck av att den önskade förändringen av rättstillämpningen ska åstadkommas genom förarbetsuttalandena i sig. Därtill kommer att uttrycket "genom" för att beskriva kausalitet mellan ett medel och en effekt är väl etablerat i straffbestämmelser, medan det av utredningen föreslagna uttrycket inte synes ha några tidigare förebilder. Om något, bidrar därmed den föreslagna ändringen snarast till osäkerhet om vilket krav på samband som ska gälla mellan det otillbörliga medlet och handelsåtgärden. På grund av det anförda *avstyrker* tingsrätten den föreslagna ändringen.

Uppsåtskravet

Utredningen föreslår att människohandelsbestämmelsen förändras på så sätt att det nuvarande kravet på att handelsåtgärden ska ha vidtagits ”i syfte att” exploatera brottsoffret byts ut till ett krav på att handelsåtgärden ska ha vidtagits ”med uppsåt att” offret ska exploateras. Straffansvaret ska alltså inträda redan vid handelsåtgärder vidtagna med insikts- eller likgiltighetsuppsåt i förhållande till exploateringen. Enligt tingsrättens mening medför en sådan förändring att det straffbara området blir för omfattande. Detta gäller särskilt vid handelsåtgärder som vidtagits avseende personer under arton år, där det inte ställs upp något krav på användande av otillbörligt medel för att straffansvar ska inträda. Till exempel skulle straffbestämmelsen träffa den som i humanitärt syfte inhyser ett barn som exploateras av någon annan, om inhysaren känner till exploateringen. Straffansvar skulle inträda även om inhysaren försökte, men inte lyckades, förhindra exploateringen. Med hänsyn till att den föreslagna förändringen leder till att straffbestämmelsen kommer att omfatta även beteenden som inte är klandervärda *avstyrker* tingsrätten förslaget.

Gärningsmannens kännedom om brottsoffrets ålder

Utredningen föreslår att människohandelsbestämmelsen förändras på så sätt att kravet på att gärningsmannen ska ha använt sig av ett otillbörligt medel ska bortfalla även när gärningsmannen varit oaktsam i förhållande till att brottsoffret inte hade fyllt arton år.

Tingsrätten tillstyrker förslaget, men förespråkar att bestämmelsen utformas med den nuvarande lydelsen av 6 kap. 13 § brottsbalken som förebild. Den förändring av den bestämmelsen som föreslogs i betänkandet SOU 2016:42 *avstyrker* tingsrätten på de skäl som Svea hovrätt angett i sitt yttrande över betänkandet.

Utnyttjande av utsatta personer i andra fall än vid människohandel

Utredningen föreslår även att det straffrättsliga skyddet för utsatta personer förstärks genom införande av två nya straffbestämmelser i brottsbalken: *utnyttjande av annans nödläge* och *otillbörligt ekonomiskt utnyttjande av annan*.

Tingsrätten *avstyrker* de föreslagna förändringarna av följande skäl.

Legalitetsprincipen, som är fastlagd i bl.a. 1 kap. 1 § brottsbalken, fungerar som en garanti för rättssäkerheten genom att den ställer krav på lagstiftningen som innebär att den enskilde ska kunna förutse när och – i viss mån – hur han eller hon kan bli föremål för straffrättsligt ingripande. I detta ligger också ett s.k. obestämdhetsförbud, som innebär att ett straffbud måste vara i rimlig utsträckning bestämt till sin utformning. Straffbestämmelser måste vara begripliga och i tillräcklig grad tydliga (se NJA 2016 s. 3).

Ett införande av nya straffbestämmelser bör, för att lagstiftningen ska uppfylla rimligt ställda krav på tydlighet, föregås av en analys där det konstateras att konkreta handlingssätt eller förfaranden, som bedöms som klandervärda, inte omfattas av befintliga straffbestämmelser. Om det införs öppet formulerade straffbestämmelser som i stor utsträckning överlappar varandra och befintliga bestämmelser gör det nämligen den straffrättsliga lagstiftningen, som helhet, otydlig på ett oacceptabelt sätt.

De handlingssätt som, såvitt tingsrätten kan bedöma, omfattas av de föreslagna bestämmelsernas tillämpningsområde torde i stor utsträckning vara straffbara som koppleri eller andra sexualbrott, misshandel, människohandel, olaga frihetsberövande, olaga tvång, bedrägeri eller ocker. Betänkandet ger enligt tingsrätten inte någon klar bild av vilka klandervärda handlingssätt som utredningen bedömer att de föreslagna bestämmelserna ska omfatta, som inte är straffbelagda redan idag.

Bestämmelserna har också getts påtagligt vaga utformningar, med flera rekvisit som innefattar värderingar, avseende exempelvis vad som utgör godtagbara villkor i ett anställningsförhållande och vilka rättshandlingar som får ingås med en person som befinner sig i en utsatt ekonomisk situation.

De angivna förhållandena sammantagna gör att det för tingsrätten framstår som i hög grad oklart både vilka förfaranden som de föreslagna bestämmelserna ska omfatta och hur bestämmelserna ska förhålla sig till befintliga

straffbestämmelser. Förslagen uppfyller därför inte de krav på tydlighet som kan ställas på ny straffrättslig lagstiftning.

Tingsrätten förespråkar att eventuellt fortsatt beredningsarbete inriktas på att identifiera konkreta klandervärda handlingssätt som inte omfattas av befintliga straffbestämmelser, undersöka om de befintliga straffbestämmelsernas tillämpningsområde kan utvidgas och, om så bedöms inte vara fallet, utforma straffbestämmelser som direkt tar sikte på de klandervärda handlingssätt som inte redan är kriminaliserade.

Om utredningens förslag ska läggas till grund för lagstiftning, vill tingsrätten särskilt påtala följande förhållande.

I bestämmelsen om utnyttjande av annans nödläge används begreppet ”utnyttjar” såväl i fråga om det otillbörliga medlet ”[...] utnyttjande av någons utsatta belägenhet [...]” som i fråga om objektet för användandet av det otillbörliga medlet ”[...] utnyttjar någon för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet som innebär nödläge för den utsatte”. Konstruktionen uppfyller inte rimliga krav på tydlighet.

Straffskalorna för människohandel och koppleri

Utredningen anser att de nuvarande straffskalorna framstår som väl avvägda, och anser att det saknas behov av att ändra straffskalorna. Tingsrätten delar utredningens bedömning.

I handläggning av detta ärende har deltagit rådmännen Niklas Ljunggren och Jenny Wennhall samt tingsnotarien Jon Andreasson, referent.

Som ovan,

Niklas Ljunggren

Jenny Wennhall

Jon Andreasson